

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

УДК 327.82:341.71]:004-028.43-028.45]"20"

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20755306>

Критичне мислення як основа інформаційно-аналітичної діяльності дипломата

Іжнін Ігор Ігорович,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри міжнародних комунікацій та цифрової дипломатії,

факультет міжнародних відносин,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-4741-0106>

Шамборовська Оксана Миколаївна,

асистент кафедри міжнародних комунікацій та цифрової дипломатії,

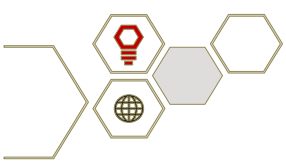
факультет міжнародних відносин,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів, Україна, <https://orcid.org/0009-0007-4975-8735>

Прийнято: 21.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: У статті обґрунтовано, що критичне мислення є не допоміжною «м'якою навичкою», а базовою метакомпетентністю, яка структурує весь цикл інформаційно-аналітичної діяльності дипломата — від пошуку й відбору джерел до підготовки аргументованих висновків і рекомендацій для зовнішньополітичного рішення. Метою статті є визначення ролі критичного мислення в сучасній дипломатичній практиці та виокремлення його основних

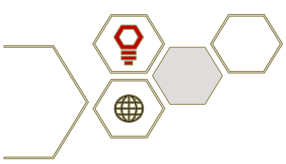
операційних вимірів в умовах цифровізації, активного поширення дезінформації, інформаційних маніпуляцій і зростання значення міждисциплінарної експертизи. Методологічну основу дослідження становлять системний, інституційний і компаративний підходи, а також аналіз міжнародних наукових публікацій і документів провідних міжнародних інституцій.

Доведено, що критичне мислення забезпечує: оцінювання надійності джерел; розрізнення фактів, суджень і припущень; ефективну роботу в умовах невизначеності; аналіз альтернатив і можливих сценаріїв розвитку ситуації; зниження впливу когнітивних упереджень; побудову логічної аргументації. Аргументовано, що в сучасній дипломатії критичне мислення виконує функцію епістемічної безпеки¹ й підвищує якість зовнішньополітичного аналізу. Під епістемічною безпекою мається на увазі область знань і практик, які стосуються збільшення надійності та захисту ланцюжків отримання та поширення інформації. Термін «епістемчна безпека» часто використовується в якості «парасолькового» терміну для об'єднання широкого спектру часто різнорідних зусиль, спрямованих на побудову здорових та інформаційних екосистем.

Запропоновано напрями вдосконалення професійної підготовки дипломатів.

Ключові слова: аналітична компетентність, цифрова дипломатія, дезінформація, медіа- та інформаційна грамотність.

¹ Епістемічна безпека – область знань і практик, які стосуються збільшення надійності та захисту ланцюжків постачання інформації. Термін «епістемчна безпека» часто використовується в якості «парасолькового» терміну для об'єднання широкого спектру часто різнорідних зусиль, спрямованих на побудову здорових та інформаційних екосистем. Див. Elizabeth Seger et al. Epistemic Security for Crisis Resilience. Demos. January 2026. URL: https://demos.co.uk/wp-content/uploads/2026/01/Epistemic-Security-for-Crisis-Resilience_Report_2025_Jan_optimised.pdf

Critical thinking as the basis of a diplomat's information and analytical activities

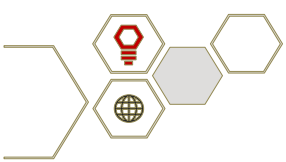
Igor Izhnin,

PhD in Political Sciences, Associate Professor,
Department of International Communications and Digital Diplomacy,
Faculty of International Relations,
Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-4741-0106>

Шамборовська Оксана Миколаївна,

Department of International Communications and Digital Diplomacy,
Faculty of International Relations,
Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0007-4975-8735>

Abstract: The article argues that critical thinking is not an auxiliary soft skill but a core meta-competence structuring the entire cycle of diplomatic information and analytical activity — from information search and source evaluation to reasoned judgment and policy recommendation. The purpose of the article is to define the role of critical thinking in contemporary diplomatic practice and to identify its key operational dimensions under conditions of digitalization, disinformation, foreign information manipulation, and growing cross-domain expertise requirements. The methodological framework combines systemic, institutional, and comparative approaches, as well as the analysis of international scholarly publications and policy documents. The study demonstrates that critical thinking enables source evaluation, distinction between facts, assumptions and judgments, handling uncertainty, analysis of alternatives, mitigation of cognitive biases, and coherent argumentation. It is argued that in modern diplomacy critical thinking performs the function of epistemic security

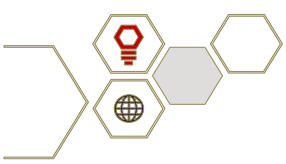

and improves the quality of foreign-policy analysis. Epistemic security refers to the body of knowledge and practices that are concerned with increasing the reliability and security of information supply and distribution chains. The term “epistemic security” is often used as an umbrella term to encompass a wide range of often disparate efforts aimed at building healthy and secure information ecosystems. The article also proposes directions for improving diplomatic education and training.

Keywords: analytical competence, digital diplomacy, disinformation, media and information literacy.

Постановка проблеми Сучасна дипломатія функціонує в інформаційному середовищі, де обсяги і швидкість циркуляції даних, фрагментація каналів комунікації та зростання масштабів дезінформації змінюють саму природу аналітичної роботи. За даними звіту Світового економічного форуму 2025 р., дезінформація та місінформація у 2027 році становитиме провідний короткостроковий глобальний ризик, а у 2035 р. займатиме 5 місце в антирейтингу загроз. Висновки звіту базуються на опитуванні понад 900 експертів [1, р. 8]. Разом із тим, UNESCO фіксує, що 56% користувачів інтернету часто використовують соціальні мережі для отримання інформації про поточні події, 85% громадян занепокоєні впливом онлайн дезінформації, а дві третини виробників цифрового контенту не здійснюють систематичної перевірки фактів перед поширенням інформації. Для дипломата це означає необхідність працювати не просто з великим масивом даних, а з середовищем підвищеної епістемічної вразливості.

Метою статті є теоретично обґрунтувати залучення практик критичного мислення як базової компетентності інформаційно-аналітичної діяльності дипломата та визначити його ключові операційні виміри в умовах цифровізації дипломатії, поширення дезінформації й зростання ролі міждисциплінарної експертизи.

Слід відзначити, що потреба в такому підході обумовлена принаймні трьома сучасними трендами в області прийняття зовнішньополітичних рішень:

- перехід від точкових і обмежених операцій з дезінформації та інформаційно-психологічних операцій до широкомасштабних кампаній інформаційного впливу на когнітивні спроможності як окремих учасників процесу прийняття рішень, так і цілих суспільних груп і аудиторій, де основною мішенню стають людське сприйняття реальності і способи інтерпретації дійсності.

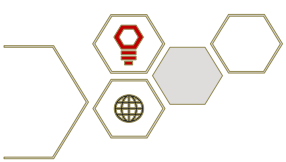
- стрибок у розвитку генеративного штучного інтелекту різко знизив рівень входу у ведення масштабних кампаній з використанням фальсифікованої інформації, одночасно утруднюючи верифікацію вхідних даних.

- різке зростання обсягів інформації, яка продукується, велика швидкість її поширення через цифрові платформи призводить до інформаційного перевантаження як систем прийняття рішень, так окремих учасників цього процесу. Як результат – дипломат опиняється у ситуації, коли з одного боку він повинен швидко (фактично миттєво) реагувати на отримувані інформаційні повідомлення, а з іншого знаходиться у стані постійного дефіциту часу для якісної верифікації вхідної інформації.

Таким чином критичне мислення перестає бути категорією, яка описує когнітивні спроможності окремої особи, а переходить в категорію, яка на базовому рівні характеризує інформаційну стійкість суспільства і є чинником вже національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

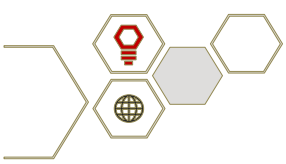
Питання інформаційної стійкості систем прийняття рішень й проблема епістемічної безпеки не є новими у дипломатичному дискурсі. Але одночасно чітких відповідей на питання як узгодити надвеликі обсяги інформації, які циркулюють у інформаційному просторі, з необхідністю якісної її обробки і аналізу для прийняття рішень досі лишається без відповіді. Впровадження високотехнологічних інформаційних платформ (включно з елементами ШІ) не

вирішує проблему когнітивного впливу. Генеративний ШІ сам стає інструментом, який використовується для продукування фальсифікованої інформації (фейків), дезінформації, маніпулятивних повідомлень в промислових масштабах. Зокрема ця проблема розглядається в роботах Візосо А. [2], МакДональд А. [3], Чесней Р. [4], Байман Д., Гао С., Месероле Ч., Субрахманіан Ч. [5], Сейлер К. [6], Гелмус Т. [7], Гуйцюн Сюй, Мен Цянь, Лей Мен [8].

За останні п'ять років посилилася увага до спроб деяких міжнародних акторів реалізовувати масштабні кампанії по впливу і дезінформації, які використовують як традиційні техніки, так і потенціал сучасних інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій. В цьому контексті важливими є прикладні аналітичні дослідження низки міжнародних інституцій та організацій, зокрема Європейської служби зовнішніх справ [9], Всесвітнього економічного форуму [1], [10], Інституту досліджень безпеки ЄС за авторства Катени Б., Дітріх О., Ковальчікової Н. [11], Комітету із закордонних справ Парламенту Великої Британії [12]. Дані звіти і аналітичні дослідження наголошують на значущості загроз в області поширення інформації, зростанні деструктивної інформаційної активності таких акторів як Росія, КНР, Іран, Пн. Корея, які активно використовують мережеву інфраструктуру для проведення масштабних операцій з інформаційного і когнітивного впливу і одночасно – на вразливості демократій і необхідності давати відсіч таким операціям як на інституційному рівні, так і на рівні виховання критичного мислення та інформаційної, медіа- й цифрової грамотності на індивідуальному рівні.

Також в останні роки активізувався інтерес дослідників до взаємозв'язку між впровадженням практик цифрової дипломатії (і ширше цифрової комунікації в публічному просторі) та сучасними інформаційними загрозами, які пов'язані з переходом зокрема дипломатичної публічної комунікації у простір соціальних мереж. Характерно, що інтерес до цієї проблематики виявляють дослідники з найрізноманітніших країн і регіонів. Зокрема, в останні роки цій проблематиці

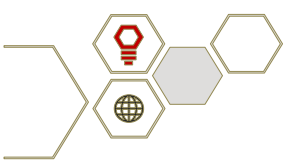

присвятили свої роботи Брода Е., Стрьомбек Й. [13], Барон І.З., Іш-Шалом П. [14], Бернаху Сіхем [15] та ін.

Окремо варто відзначити публікації присвячені такому відносно новому феномену як постправа. Сучасний стан демократичних суспільств характеризується значним ростом популізму, зневірою у традиційних демократичних інститутах, розчаруванням у «класичних» політиках. Це знаходить відображення у результатах виборів, на яких спостерігається тенденція до росту впливу крайніх правих та лівих політичних сил. В цьому також можна прослідкувати наслідок інформаційно-комунікаційної революції, домінуванням у публічному дискурсі соціальних мереж і відсутність навичок критично відбирати джерела і сприймати інформацію, недостатній рівень аналітичних компетентностей. Зокрема цьому питанню присвячені роботи Шіфф К., Буено Н. [16], Брамса І. [17], Гарсін Д. [18].

Інституційна практика провідних міжнародних акторів підтверджує зміни, які відбуваються в інформаційному просторі. Вже Другий звіт Європейської служби зовнішніх справ (EEAS) щодо закордонних інформаційних маніпуляцій і втручання (Foreign Information Manipulation and Interference, FIMI) був побудований на аналізі 750 розслідуваних інцидентів, а Україна в ньому визначена основною ціллю таких операцій. У звіті EEAS про діяльність у 2024 році зазначено, що платформа EUvsDisinfo охопила понад 38 млн аудиторії, FIMI-ISAC² став повністю операційним, а ЄС від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну включив до санкційних та обмежувальних заходів понад 100 осіб, пов'язаних із пропагандою і FIMI, та зупинив мовлення понад 30 російських контрольованих державою ресурсів у межах ЄС [19]. Це означає, що інформаційно-аналітична діяльність дипломата дедалі більше включає

² FIMI-ISAC (Information Sharing and Analysis Centre) – Центр аналізу і обміну інформацією щодо проблем закордонних інформаційних маніпуляцій і втручання, створений під егідою Європейської служби зовнішніх справ у 2023 р. URL: <https://www.fimi-isac.org/>

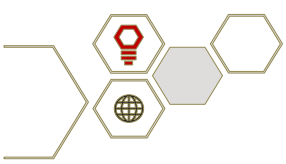
виявлення маніпулятивних наративів, міжплатформний аналіз і швидке оцінювання достовірності сигналів.

Українські дослідники Курило В., Караман О., Бадер С., Починкова М., Степаненко В. зосереджують увагу на критичному мисленні як фундаментальному інструменті забезпечення інформаційної безпеки особистості та держави в умовах цифрової епохи. Автори обґрунтовують, що здатність до аналізу джерел, перевірки фактів та рефлексії є критично важливою для протидії дезінформації, маніпуляціям та кіберзлочинності. Особлива увага приділяється українському кейсу, де розвиток цих навичок розглядається як стратегічний елемент захисту національних інтересів під час гібридної війни [20].

Таким чином основним **завданням** статті є продемонструвати необхідність системної інтеграції критичного мислення (як метакомпетенції) у сучасну дипломатичну практику із врахуванням сучасних тенденцій цифровізації та поширення генеративного штучного інтелекту, оскільки проблема інтенсифікації впливу сучасних інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій на процес прийняття рішень (зокрема зовнішньополітичних) досі **не має вирішення**.

Показово, що офіційні моделі професійної підготовки дипломатів фіксують критичне мислення та інтеграцію й аналіз інформації як центральні компетентності. На сайті кар'єрної служби Державного департаменту США критичне мислення визначено як здатність зважувати конкуруючі вимоги, враховувати кілька точок зору і формулювати реалістичні рішення, а інтеграція й аналіз даних (інформації) – як уміння оцінювати важливість, надійність і корисність інформації, синтезувати її з різних джерел і робити обґрунтовані висновки з даних [21].

Отже, на рівні професійних стандартів дипломатичної служби критичне мислення виступає не факультативною навичкою, а необхідною професійною компетентністю.

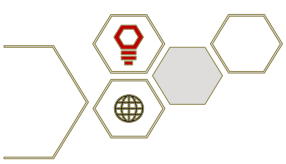

Теоретичним підґрунтям дослідження критичного мислення залишається робота П. Фачіоне, підготовлена за результатами Delphi-проєкту Американської філософської асоціації. У ній критичне мислення інтерпретується як цілеспрямоване саморегульоване судження, що включає інтерпретацію, аналіз, оцінювання, виведення та пояснення, а «ідеальний критичний мислитель» описується як допитлива, поінформована, відкрита до аргументів, чесна щодо власних упереджень і наполеглива у пошуку релевантної інформації особа. Важливо, що така модель поєднує когнітивні навички та відповідні інтелектуальні диспозиції [22].

У сучасній психології інформації та дослідженнях дезінформації сформувалася точка зору, яка безпосередньо пов'язує якість критичного мислення зі здатністю розрізняти правдивий і хибний контент. Г. Пеннікук та Д. Ренд вказують, що низька здатність до «розпізнавання правди» (англ. *truth discernment*) пов'язана передусім не з політичною лояльністю як такою, а з браком уважного міркування, релевантного знання та опорою на евристику, зокрема на ефект знайомості. Водночас автори вказують, що інтервенції, які привертають увагу користувача до питання точності, можуть зменшувати поширення недостовірного контенту [23].

Схожий висновок містить дослідження М. Мірхосейні, С. Ерлі, Н. Ель Шамі та К. Хассейна: нестача активного відкритого мислення (англ. *actively open-minded thinking*) виявилась пов'язаною з вірою у фейкові новини, а простий механізм зворотного зв'язку підвищив результативність розпізнавання недостовірного контенту на 14%. Для дипломатичної аналітики цей висновок особливо важливий, оскільки робота дипломата майже завжди відбувається в умовах неповної інформації, часових обмежень та високого ризику передчасних висновків [24].

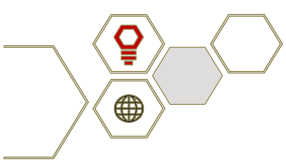
У дослідженнях дипломатичних практик проблема критичного мислення не завжди артикулюється експліцитно, але вона проявляється в контексті впливу цифрової трансформації на класичну дипломатію та в контексті ролі

інформаційного посередника та брокера знань, яку сьогодні покликані відігравати дипломати. Е. Хедлінг показує, що протидія цифровій дезінформації трансформує дипломатичні практики і спричиняє прихід до органів/інституцій, які пов'язані із дипломатичною діяльністю, акторів із новими навичками й професійними диспозиціями [25]. У спільній праці Е. Хедлінг і Н. Бремберга наголошується, що цифрова дипломатія вимагає нових комунікаційних і технічних компетентностей, навичок роботи з великими даними, взаємодії з високотехнологічними компаніями, а посольства дедалі частіше змушені здійснюють локальний онлайн-аналіз даних [26].

Не менш важливою є праця К. Еггелінг і Л. Верслут про цифровізацію інформаційного обміну в дипломатичних переговорах. Авторки доводять, що обмін інформацією є незамінним для дипломатичних переговорів, а «компетентне» інформування вимагає одночасного забезпечення внутрішньої прозорості та зовнішньої конфіденційності. Звідси випливає, що критичне мислення дипломата має включати не лише оцінку змісту повідомлення, а й оцінку режиму його циркуляції, ризиків витоку, контексту довіри і практичних наслідків поширення [27].

Нарешті, найновіша стаття Й. О. Віллерса та Л. Г'єсвіка на тему кібердипломатії підкреслює: у сферах, де залучаються сучасні складні технології, дипломати не витісняються (не повинні витіснятися) технічними експертами, а розширюють (повинні розширювати) свої компетенції в якості посередників між розрізненими областями знань, не зважаючи на традиційні інституційні обмеження. Саме вміння бути посередником між різними сферами знань та у ситуаціях «конкуруючих претензій на експертне знання» стає ключовою навичкою для дипломатів і починає прямо впливати на дипломатичну практику поряд з традиційними вимогами: знання технік ведення переговорів та вміння складання угод, готовність до імпровізації, віртуозності (в комунікації) [28]. Це положення прямо підводить до головної тези нашої статті: критичне

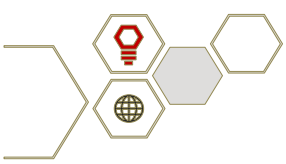
мислення є базовим механізмом такого інформаційного посередництва і брокерства медіації.

У контексті дипломатії критичне мислення доцільно розуміти як інтегральну здатність дипломата відбирати, перевіряти, зіставляти, інтерпретувати й аргументовано подавати інформацію так, щоб вона перетворювалася на надійне аналітичне знання для зовнішньополітичного рішення. У цьому сенсі критичне мислення не зводиться до логічної операції сумніву; воно охоплює готовність працювати проти власних упереджень, інтелектуальну дисципліну щодо джерел надходження інформації і здатність обґрунтовувати ступінь упевненості у висновках. Саме таке поєднання навичок і диспозицій впливає з моделі Фачіоне [22].

Якщо ж спроектувати цю модель на дипломатичну практику, то інформаційно-аналітична діяльність дипломата включає щонайменше такі послідовні етапи:

- 1) виявлення інформаційної потреби;
- 2) добір і первинну оцінку джерел;
- 3) контекстуалізацію фактів у політичному, правовому, культурному й безпековому середовищі;
- 4) синтез відомостей із різних каналів;
- 5) формування альтернатив і сценаріїв;
- 6) підготовку висновків та рекомендацій у придатній для ухвалення рішень формі.

Офіційно задекларовані компетентності Держдепартаменту США та аналітичні стандарти Офісу директора Національної розвідки США (ODNI), фактично, підтверджують саме таку логіку і послідовність інтелектуальних операцій при роботі з інформацією: оцінювання важливості та надійності інформації, розрізнення даних і суджень, аналіз альтернатив, чітка аргументація та робота з невизначеністю [21], [29].

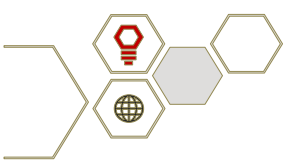

Цифровізація не просто додала дипломатії нові інструменти — вона змінила саму архітектуру дипломатичної практики. За спостереженням Хедлінг і Бремберга, цифрова дипломатія інтегрувала в себе рутинні щоденні операції — від комунікації в соціальних мережах до аналітики онлайн-даних — і привнесла у дипломатичну практику нові організаційні практики, і разом з тим ризики та спроби експериментів. Цифрова дипломатія стала з одного боку «вітриною» для дипломатичної роботи, вікном у колись закриті для громадськості дипломатичне закулісся, але одночасно практичним набором інструментів для просування дипломатичного порядку денного у публічному інформаційному просторі. Водночас цифровізація призвела до актуалізації «темної сторони», пов'язаної із масовим системним поширенням у цифровому просторі дезінформації, деструктивної пропаганди та операцій із інформаційного впливу. З цими негативними проявами цифровізації доводиться безпосередньо мати справу дипломатичним інституціям, що в свою чергу вимагає навички критичної роботи з великими масивами інформації, онлайн-аналітикою, використанням сучасних систем штучного інтелекту, оскільки ключовим активом в цій площині стає довіра з боку аудиторій [26].

Практичний вимір цієї трансформації добре видно в діяльності Європейської служби зовнішніх справ (EEAS). Згідно зі звітом про діяльність із протидії іноземним інформаційним маніпуляціям та втручанням в інформаційний простір (FIMI), для побудови ситуаційної обізнаності ЄС використовуються інформаційний обмін і аналіз, OSINT-розслідування, моніторинг, системи виявлення, фактчекінг, стратегічні комунікації та дипломатичні відповіді.

У 2024 році EEAS також оприлюднила практичний посібник з виявлення та аналізу дезінформації щодо ідентичності (*англ.* — *identity-based disinformation*³) та FIMI через аналіз відкритих джерел. Це свідчить, що сучасний дипломат уже

³ Дезінформації щодо ідентичності (*англ.* *identity-based disinformation*) - поширення оманливих або неправдивих тверджень, пов'язаних зі статтю, сексуальністю, расою, етнічною приналежністю, релігією та іншими маркерами ідентичності, з метою замовчування, підриву або придушення маргіналізованих спільнот. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/identity-based-disinformation-fimi-conference_en

не може обмежуватися класичним читанням звітів й інформаційних зведень; він має володіти інструментами критичної інтерпретації цифрових слідів і мережевих взаємодій [30].

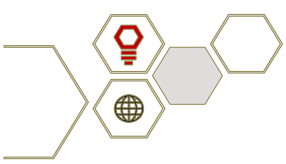
Крім того, як демонструють Еггелінг і Верслут, використання цифрових каналів не знімає проблеми підтримання дипломатичної довіри і прозорості, але висуває нові вимоги до процесу їх забезпечення. У цифровому середовищі дипломат повинен не лише швидко орієнтуватися, а й вирішувати, який рівень прозорості є допустимим, де проходить межа між продуктивним обміном інформацією і ризиком розкриттям чутливих даних, а також які сигнали у цифровому просторі є релевантними для переговорної позиції. Усе це вимагає високого рівня критичного мислення як інструменту селекції, пріоритезації та перевірки інформації [27, р. 639].

Нарешті, як вказувалося вище, дипломат чим далі тим більше зобов'язаний виконувати роль медіатора (чи брокера) між інформацією та експертизою, які походять з різних доменів знань – політичного, технічного, правового, безпекового, гуманітарного тощо. Це означає, що «дипломат-аналітик» має не лише «володіти інформацією», а й вміти критично ранжувати її за релевантністю, надійністю та політичною значущістю.

Отож сучасний дипломат повинен володіти навичками структурного аналізу і вмінням встановлювати взаємозв'язки між релевантними частинами різних доменів знань в інтересах вирішення прикладних задач в межах своїх професійних компетенцій. При цьому під поняттям домен знань розуміють декларативні знання (знання про щось), процедурні знання (знання того, як) та умовні знання (знання того, коли і де), якими повинні володіти індивіди для роботи в певній предметній області [31].

На підставі проаналізованих джерел пропонуємо розглядати критичне мислення дипломата через шість взаємопов'язаних операційних вимірів.

По-перше, критичне ставлення до джерел й епістемічна селекція. Дипломат має оцінювати не лише зміст інформації, а й якість джерела,

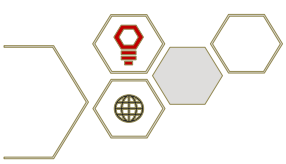

вірогідність його доступу до події, можливі мотиви, часову актуальність і потенційні спотворення. Саме такий підхід зафіксований у стандартах ODNI, де окремо наголошено на необхідності описувати якість і достовірність джерел, даних та методологій, а також у компетентностях Держдепартаменту США щодо оцінювання важливості, надійності й корисності інформації [32, р. 3], [21].

По-друге, розрізнення фактів, припущень і суджень. У дипломатичній аналітиці помилка часто виникає не через відсутність інформації, а через нечітке розмежування між тим, що встановлено, тим, що інтерпретується, і тим, що прогнозується. Аналітичні стандарти ODNI прямо вимагають відрізнити вихідну інформацію від припущень і аналітичних суджень, а також пояснювати наслідки хибності ключових припущень. Для дипломата це означає потребу формулювати аналітичний продукт так, щоб політичне керівництво чітко бачило межі встановленого знання [32, р.4].

По-третє, аналіз альтернатив і сценарне мислення. Критичне мислення не завершується на найімовірнішому поясненні; воно вимагає розгляду альтернативних гіпотез і можливих сценаріїв. Директива Офісу директора національної розвідки США визначає аналіз альтернативних варіантів розвитку подій як обов'язковий елемент якісної аналітики, особливо тоді, коли йдеться про прогнозування або врахування високоімпактних подій з низькою ймовірністю. Для дипломатії це означає відмову від лінійного мислення на користь сценарної логіки, що особливо важливо в кризовій та переговорній аналітиці [32, р.5].

По-четверте, контроль когнітивних упереджень і відкритість до перегляду позиції. Фачіоне включає до моделі критичного мислення відкритість, чесність щодо власних упереджень і готовність переглядати судження. Сучасні дослідження дезінформації додають до цього емпіричний вимір: брак уважного міркування та активно відкритого мислення підвищує вразливість до фейкового контенту. Для дипломата це означає потребу в рефлексивних процедурах: аналіз можливих загроз, через постановку себе на місце супротивника (*англ.* «red

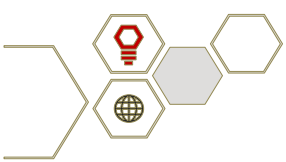

teaming»), експертне рецензування, перевірка контраргументів, відкладене судження у випадках низької якості джерельної бази [22].

По-п'яте, робота з невизначеністю. Якісний аналіз в дипломатичній сфері не намагається приховати чи замаскувати невизначеність, а здійснює кроки в напрямку керування нею. Стандарти ODNI вимагають пояснювати рівень упевненості, причини невизначеності та індикатори, які можуть змінити оцінку [32, р. 4]. У дипломатичній практиці це особливо важливо, оскільки передчасна категоричність у питаннях безпеки, санкцій, переговорів чи посередництва може мати політичні наслідки, які, зрештою, будуть шкодити реалізації загальної стратегії і ефективному досягненню поставлених цілей. Тому критичне мислення є не просто інструментом пошуку «правильної» відповіді, а механізмом узгодження і трансформації у практично орієнтовані рішення багатоаспектної і мультидисциплінарної інформації про об'єкт/сферу управління.

По-шосте, аргументований синтез і адаптація знань з різних доменів в контексті прийняття дипломатичних рішень в інтересах реалізації зовнішньополітичної стратегії держави. Іншими словами дипломат, виконуючи інформаційно-аналітичну функцію, має не тільки зібрати та обробити інформацію, а й перетворити її на логічно пов'язаний і політично релевантний висновок, який потім буде використовуватися як в рамках системи прийняття рішень, так і в подальшій стратегічній комунікації.

Отже, критичне мислення – це також здатність використати складну багатоаспектну інформацію, яка походить з різних джерел і не має однозначної інтерпретації, у процесі прийняття рішень. І в такому випадку дипломатичні рішення повинні передбачати адаптивність, варіативність і змінність поведінки акторів в залежності від динаміки ситуації «на землі». Аналітична складова при цьому відіграє роль інформаційного каркасу, який забезпечує послідовність реалізації зовнішньополітичної стратегії й відповідність стратегічним цілям, які реалізуються дипломатичними інструментами. В такому випадку значно простіше можна забезпечити узгодженість дипломатичних акцій, які

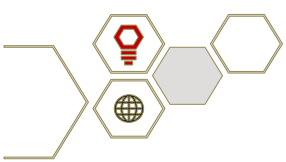

здійснюються різними дипломатичними агентами як в публічній (комунікаційній), так і в закритій (професійній) площині, оскільки ці акції будуть реалізовуватись не інтуїтивно *ad hoc*, а на основі функціонування єдиного інформаційно-аналітичного контуру загальної системи прийняття зовнішньополітичних рішень.

Міжнародні інституції також приділяють значну увагу формуванню корпусу спеціалістів, як володіють відповідним рівнем критичного мислення і пов'язують такі навички із стійкістю до дезінформації. Критичне мислення в такому випадку йде у зв'язці із медіа- та інформаційною грамотністю, як ще одним компонентом, необхідним для професійної роботи у сучасному інформаційно перевантаженому середовищі. ЮНЕСКО визначає медіа- та інформаційну грамотність як набір навичок, що дають змогу людям критично взаємодіяти з інформацією, безпечно «пересуватися» онлайн-середовищем і зміцнювати довіру до інформаційної екосистеми загалом [33].

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) у звіті за 2024 р. «Факти – не фейки» прямо наголошує, що медіа-, цифрова та інформаційна грамотність є системною умовою стійкості до дезінформації, оскільки формує критичний підхід, вміння відрізнити факт від думки та оцінювати надійність інформації. Ба більше, ОЕСР підкреслює потребу в підвищенні кваліфікації публічних службовців, які щодня стикаються з такими викликами. [34].

Із цього випливає, що професійна підготовка дипломатів має зміщувати акцент із простого накопичення знань на формування професійних навичок по роботі з інформацією, а також аналітичного апарату (*англ. tradecraft*). До обов'язкових модулів в процесі формування таких навичок доцільно віднести: логіку й аргументацію; оцінювання джерел, OSINT; когнітивні упередження та методи роботи з упередженнями; аналіз альтернатив і сценарне планування; ШІ- та алгоритмічну грамотність; практику підготовки коротких аналітичних записок із чітко зазначеним рівнем упевненості у висновках. Такий підхід

узгоджується і з згадуваними вище професійними компетентностями зовнішньополітичної служби США, і з інституційними практиками Європейської служби зовнішніх справ у сфері FIMI, і з рекомендаціями ОЕСР та ЮНЕСКО.

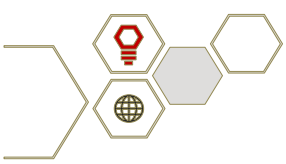
Додатково варто наголосити, що у Звіті Світового економічного форуму за 2025 р. серед інструментів довгострокового зниження ризиків дезінформації та поляризації виокремлюється чинник громадської обізнаності та освіти [1, р. 39]. У сфері дипломатичної підготовки це означає: критичне мислення має бути не окремою дисципліною «на додачу», а наскрізним принципом, який реалізується у всіх профільних дисциплінах – від регієнознавства та міжнародного права до кризових комунікацій і переговорного моделювання.

Висновки. Критичне мислення слід розглядати як фундамент інформаційно-аналітичної діяльності дипломата, оскільки саме воно перетворює інформаційний потік на політично релевантне, епістемічно виважене та аргументовано комуніковане знання. У середовищі, де дезінформація і FIMI визнані системними загрозами, а цифрова дипломатія вимагає роботи з платформами, даними, OSINT і міждисциплінарною експертизою, критичне мислення виконує функцію забезпечення професійної епістемічної безпеки дипломата.

Проведений аналіз дає підстави виокремити шість базових складників критичного мислення дипломата:

- критичне ставлення до джерел,
- розрізнення фактів, припущень і суджень
- аналіз альтернатив і сценарне мислення
- контроль когнітивних упереджень і відкритість до перегляду позиції
- робота з невизначеністю

Саме вони забезпечують якість аналітичної записки, дипломатичного звіту, переговорної позиції та рекомендації для ухвалення зовнішньополітичних рішень. У цьому сенсі сучасний дипломат постає не лише носієм інформації, а

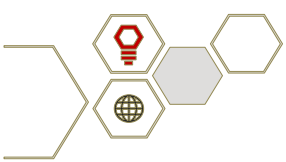

насамперед її інтерпретатором, верифікатором і посередником між конкуруючими доменами знань.

Практичний висновок полягає в тому, що підготовка дипломатів має системно включати навчання методам верифікації інформації, медіа- та інформаційній грамотності, методам роботи з упередженнями, сценарному аналізу і прогнозуванню і цифровій аналітиці. Перспективними напрямками подальших досліджень є розроблення інструментів оцінювання критичного мислення у дипломатичній освіті, порівняльний аналіз навчальних програм дипломатичних академій та вивчення впливу генеративного штучного інтелекту на якість дипломатичного судження.

Список використаних джерел

1. World Economic Forum. The Global Risks Report 2025. URL: https://reports.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2025.pdf
2. Vizoso Á. Fighting Deepfakes: Media and Internet Giants' Converging and Diverging Strategies Against Hi-Tech Misinformation / Á. Vizoso, M. Vaz-Álvarez, X. García. // Media and Communication. – 2021. – №9. – pp. 291–300.
3. MacDonald A. The Uses and Abuses of Deepfake Technology / Abby MacDonald. – Calgary: Canadian Global Affairs Institute, 2022.
4. Chesney R. Deepfakes and the New Disinformation War [Електронний ресурс] / R. Chesney, D. Citron // Foreign Affairs. – 2018. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2018-12-11/deepfakes-and-new-disinformation-war>.
5. Byman D., Gao C., Meserole C., Subrahmanian C. Deepfakes and International Conflict / D.Byman, C. Gao, C. Meserole, C. Subrahmanian. – Washington: Brookings, 2023. – 22 p.
6. Sayler K. M., Harris L. A. Deep Fakes and National Security / K. M. Sayler, L. Harris. - Congressional Research SVC. Washington. United States. April 17, 2023.

URL:

https://www.congress.gov/crs_external_products/IF/PDF/IF11333/IF11333.7.pdf

7. Helmus T. Artificial Intelligence, Deepfakes, and Disinformation / Todd C. Helmus. – Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2022. – 24 p.

8. Xu, G., Qian, M., Meng, L. Misinformation dissemination on social media: key research themes and evolutionary paths between 2013 and 2023. Humanities and Social Sciences Communications 12, 1775 (2025). <https://doi.org/10.1057/s41599-025-06067-1>

9. European External Action Service (EEAS). 4th EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI) Threats. Information Integrity and Countering Foreign Information Manipulation & Interference (FIMI). 12.03.2026.

URL:

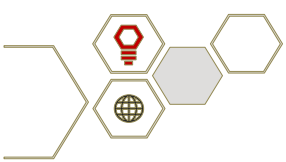
https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/2026/documents/EEAS%204th%20Threat%20Report_web%20version_1.pdf

10. Singh S., Jagolinzer A. Cognitive manipulation and AI will shape disinformation in 2026: Here's how to build resilience. // World Economic Forum Insights. March 12, 2026. URL: <https://www.weforum.org/stories/2026/03/how-cognitive-manipulation-and-ai-will-shape-disinformation-in-2026/>

11. Catena B., Ditrych O., Kovalčíková N. Smoke and mirrors: Building EU resilience against manipulation through cognitive security. EU Institute for Security Studies (EUISS). 7 October 2025. URL: <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/smoke-and-mirrors-building-eu-resilience-against-manipulation-through-cognitive>

12. Disinformation diplomacy: How malign actors are seeking to undermine democracy // House of Commons Foreign Affairs Committee. 27 March 2026. URL: <https://committees.parliament.uk/publications/52401/documents/290829/default/>

13. Broda E., Strömbäck J. Misinformation, disinformation, and fake news: lessons from an interdisciplinary, systematic literature review. Annals of the

International Communication Association. 2024, Vol. 48, No. 2, pp. 139–166.
<https://doi.org/10.1080/23808985.2024.2323736>

14. Baron I. Z., Ish-Shalom P. Exploring the Threat of Fake News: Facts, Opinions, and Judgement. *Political Research Quarterly*. 2024, Vol. 77(2), pp. 620–632.

15. Benrahou Sihem. Digital Diplomacy and Political Communication in the 21st Century: Navigating Challenges and Harnessing Opportunities. *مجلة التشريع* 2(3, الاعلامي), pp. 72-91. <https://asjp.cerist.dz/en/article/265263>

16. Schiff K. The Liar's Dividend: How Deepfakes and Fake News Affect Politician Support and Trust in Media / K. Schiff, D. Schiff, N. Bueno., 2022.

17. Brahms Y. Philosophy of Post-Truth / Yael Brahms // Institute for National Security Studies. URL: <https://www.inss.org.il/publication/philosophy-of-post-truth/>.

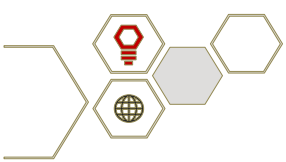
18. Harsin J. Post-Truth and Critical Communication Studies, in Matthew Powers (ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Communication* (New York, NY, online edn, Oxford Academic, 3 Dec. 2015), <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.757>.

19. European External Action Service (EEAS). 2nd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference Threats. A Framework for Networked Defence January 2024. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EEAS-2nd-Report%20on%20FIMI%20Threats-January-2024_0.pdf

20. Kurylo V., Karaman O., Bader S., Pochinkova M., Stepanenko V. Critical thinking as an information security factor in the modern world // *Social & Legal Studios*. 2023. Vol.6, No.3. – pp. 67–73. URL: https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/Social_and_Legal_Studios_6_3_2023-67-74.pdf

21. United States Department of State. Foreign Service Officer and Specialist Competencies. URL: <https://careers.state.gov/career-paths/foreign-service/competencies/>

22. Facione P. A. Critical Thinking: A Statement of Expert Consensus for Purposes of Educational Assessment and Instruction. *Research Findings and*

Recommendations. Research Findings and Recommendations Prepared for the Committee on Pre-College Philosophy of the American Philosophical Association. California State University, Fullerton, 1990. URL:

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED315423.pdf>

23. Pennycook G, Rand D. G. The Psychology of Fake News // Trends in Cognitive Sciences. March 2021; Vol. 25(5). – pp. 388-402. doi: 10.1016/j.tics.2021.02.007.

URL:

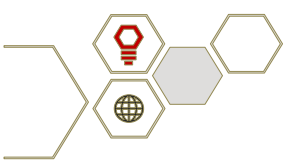
https://www.researchgate.net/publication/350161464_The_Psychology_of_Fake_News/link/609c2ea54585158bf0a377f6/download?_tp=eyJjb250ZXh0Ijp7InBhZ2UiOiJwdWJsaWNhdGlvbiliInByZXZpb3VzUGFnZSI6bnVsbH19

24. Mirhoseini M., Early S., El Shamy N., Hassanein Kh. Actively Open-Minded Thinking is Key to Combating Fake News: A Multimethod Study. Information & Management. Volume 60, Issue 3, April 2023. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0378720623000095?via%3DiHub>

25. Hedling E. Transforming Practices Of Diplomacy: the European External Action Service and Digital Disinformation // International Affairs Vol. 97(3), 2021, pp. 841-859.

26. Hedling E., Bremberg N. Practice Approaches to the Digital Transformations of Diplomacy: Toward a New Research Agenda // International Studies Review Vol. 23, 2021, pp. 1595–1618. URL: <https://academic.oup.com/isr/article-pdf/23/4/1595/41766052/viab027.pdf>

27. Eggeling K. A., Versloot L. Taking Trust Online: Digitalisation and the Practice of Information Sharing in Diplomatic Negotiations. Review of International Studies (2023), 49: 4, 637–656. URL: <https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/F1E90D2FEAAC8F586094C8A3F15DE5B5/S0260210522000559a.pdf>

28. Willers J. O., Gjesvik L. Diplomacy in the Age of Expertise: the Case of Cyber Diplomacy. *International Affairs* 102: 2 (2026) 513–534; doi: 10.1093/ia/iiaf271. URL: <https://academic.oup.com/ia/article-pdf/102/2/513/66638941/iiaf271.pdf>
29. Intelligence Community Directive 203 Technical Amendment. Analytic Standards. June 23, 2023. URL: <https://www.dni.gov/files/documents/ICD/ICD-203.pdf>
30. European External Action Service (EEAS). 2024 Report on EEAS Activities to Counter FIMI. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/2024-report-eeas-activities-counter-foreign-information-manipulation-and-interference-fimi_en
31. Alexander, P. A. (1992). Domain Knowledge: Evolving Themes and Emerging Concerns. *Educational Psychologist*, 27(1), 33–51. https://doi.org/10.1207/s15326985ep2701_4
32. Intelligence Community Directives 203 on Analytic Standards, 206 on Sourcing Requirments, 208 on Maximizing Utility. December 21, 2022. URL: https://www.bmbs.org/salamanca/readings/ODNI_ICDs_203-206-208.pdf
33. UNESCO . Media and Information Literacy . URL: <https://www.unesco.org/en/media-information-literacy>
34. OECD (2024), Facts not Fakes: Tackling Disinformation, Strengthening Information Integrity, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/d909ff7a-en>. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/03/facts-not-fakes-tackling-disinformation-strengthening-information-integrity_ff96d19f/d909ff7a-en.pdf